

4. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.
5. Требух А.А. Туристичний кластер як форма посилення конкурентних переваг регіону / А.А. Требух, Н.Б. Бандура // Науковий вісник НДТУ України. – 2010. – № 2. – С. 265–270.

УДК 323.326:332.025.12

Рибачук В.П.
аспірант, директор
Технологічно-економічного коледжу
Миколаївського національного аграрного університету

КЛАСТЕРНА МОДЕЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ НА ЗАСАДАХ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ»

Статтю присвячено дослідженню проблем інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону, розробці концепту кластерної моделі на засадах «зеленої економіки». Висвітлено теоретико-методичні положення організаційно-економічної побудови відносин в агровиробничій системі на принципах інноваційності, сталого розвитку і конкурентоспроможності.

Ключові слова: кластер, кластеризація, інновації, сталий розвиток, агропромислове виробництво, ефективність, конкурентоспроможність.

Рибачук В.П. КЛАСТЕРНАЯ МОДЕЛЬ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА РЕГИОНА НА ОСНОВЕ «ЗЕЛеной ЭКОНОМИКИ»

Статья посвящена исследованию проблем инновационного развития агропромышленного производства региона, разработке концепта кластерной модели на основе «зеленой экономики». Очерчены теоретические положения организационно-экономического построения отношений в агропроизводственной системе на принципах инновационности, устойчивого развития и конкурентоспособности.

Ключевые слова: кластер, кластеризация, инновации, устойчивое развитие, агропромышленное производство, эффективность, конкурентоспособность.

Rybachuk V.P. CLUSTER MODEL OF THE REGIONAL AGRO-INDUSTRIAL PRODUCTION'S INNOVATION DEVELOPMENT ON THE BASIS OF THE «GREEN ECONOMICS»

The article is dedicated to the research of the problems of the regional agro-industrial production's innovation development, to the development of the cluster model on the basis of the «green economics» concept. Theoretical and methodological principles of organizational and economic relations in the agro-industrial system construction by the principles of innovation, sustainability and competitiveness.

Keywords: cluster, clustering, innovations, sustainability, agro-industrial production, efficiency, competitiveness.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток видається надзвичайно складним процесом, який вбудований у всі сфери життєдіяльності людини, включаючи агропромислове виробництво. Це дійсно виглядає так, що людство в будь-яких діях потребує інновацій, особливо тоді, коли мова йде про продуктивність, відновлюваність, забезпечення сталого розвитку. Агропромислове виробництво в цьому плані стоїть особняком, адже має територіальну прив'язку, залежне від природно-кліматичних умов і регіональних особливостей, тому, безумовно, необхідно є розробка та впровадження передових способів організації його інноваційного функціонування. Головні ж резерви продуктивності галузі, її відповідності реаліям життя людей, зосереджені в системі організаційно-економічних інновацій, тому питання кластеризації постає одним із таких у вітчизняній агровиробничій системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана проблема є об'єктом пошукових інтересів цілої низки науковців. По суті, у представленому вигляді питання аналізу останніх досліджень та публікацій необхідно структурувати за окремими напрямками, зокрема це: кластеризація, інновації та інноваційний розвиток агропромислового виробництва і «зелена економіка». Усі названі напрями активно досліджуються. Вивченням питання кластеризації та економічного моделювання наука завдячує М. Войнаренку [1; 17], М. Портеру [2], О. Соскіну [3],

Г. Шумський [7], Є. Терешину [8], Е. Карапетяну [14], М. Кропивку [15], С. Соколенко [16], М. Зубцю [18], С. Володіню [18], О. Тищенко [20]; інновацій та інноваційного розвитку агропромислового виробництва – М. Шарко [4], О. Шпикуляку [5; 9; 21; 22], В. Шебаніну [10], О. Дацію [19]; проблемами становлення «зеленої економіки» займалися Я. Квач, К. Фірсова, О. Борисов [6], О. Чмир, Н. Захаркевич [12] та ін. Нами пропонується розглянути питання більш комплексно, для чого обґрунтуємо відповідну об'єднану концепцію його представлення, що дасть можливість вибудувати бачення сталого розвитку регіону на засадах кластеризації, інноваційного моделювання і принципів «зеленої економіки», долучившись, таким чином, до фундаментальної наукової дискусії.

Мета статті полягає в опрацюванні теоретико-методичних положень і представлення концепції практичних рекомендацій з реалізації ідеї побудови кластерної моделі інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої економіки».

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність предметного окреслення змісту піднятої проблеми і розробки пропозицій із підходів до її вирішення визначена об'єктивними потребами інноваційності агропромислового виробництва, запровадження кластерної моделі виробничо-ринкового обміну на рівні окремого регіону держави – Миколаївської області. Пропонується типологічний вимір

регіонального кластера за функціональними ознаками «зеленої економіки», адже в цьому вбачаємо стратегічний пріоритет інноваційного розвитку за орієнтирами сталості, відновлюваності, агроекономічної безпеки.

«Зелена економіка» тяжіє до так званої інноваційної багатоаспектності, яка стосується всіх сфер життєдіяльності людини, особливо агропромислового виробництва, сільських територій. Кластеризація, або кластерна модель, інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої економіки» – це якоюсь мірою панацея від деструктивних діянь людини у фокусі раціоналізації використання агроресурсів.

Кластерна модель – це організаційна основа політики забезпечення регіональної конкурентоспроможності, а також галузевої, продуктової тощо; «зелена економіка» – тип, модуляція організаційно-інституційних взаємодій учасників кластера (регіону), а інноваційний розвиток – наслідок, ефект, спосіб переходу до нових, більш «продуктивних» якостей системи. Схематичне представлення співвідношення даних дослідницьких позицій у найпростішому вигляді представлено нами на рис. 1.

Раціональним вважаємо підхід до подальшого дослідження проблеми, який дасть змогу теоретично обґрунтувати взаємозв'язки між складниками (рис. 1) і вказати на доцільні агрополітичні дії, які слід виконати, втілити інституційно. Мета ж кластеризації – це ефективність, відновлюваність, сталість, конкурентоспроможність, соціальна спрямованість, продуктивність. Принципи «зеленої економіки» є найбільш прийнятними для розвитку сучасного глобалізованого агропромислового виробництва, консолідують інтереси учасників регіонального кластера як модель функціонування, типологічна конструкція організаційно-економічного розвитку на засадах інноваційності.

Досліджуючи проблему розвитку агропромислового виробництва в заданому контексті, вважаємо, що це дасть можливість визначити регіональну спеціалізацію, забезпечити раціональну координацію

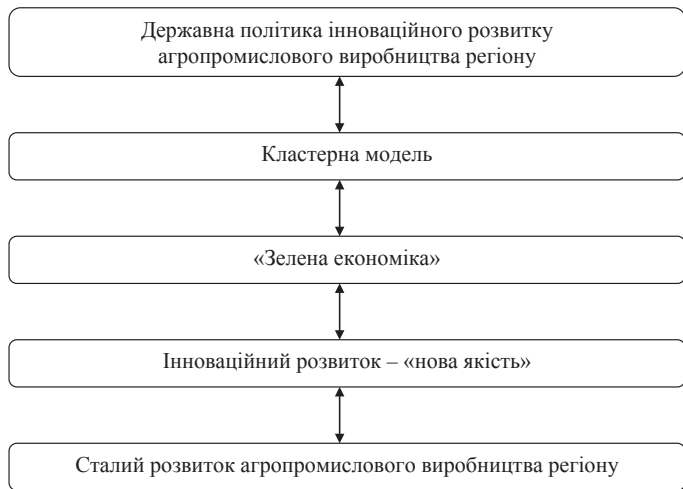


Рис. 1. Схема функціональних взаємозв'язків і цільових орієнтирів кластеризації агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої економіки»

Джерело: розроблена автором

відносин. Методично цей висновок витікає зі змісту визначень понять, які означають функціональні характеристики досліджуваної кластерної моделі, зокрема: кластер, модель, економічна модель, інноваційна модель, агропромислове виробництво, «зелена економіка» (табл. 1).

Фактично «зелена економіка», яка в нашому випадку є функціональною проекцією практики агропромислового виробництва, інструментально пропонується до втілення у формі кластерної моделі інноваційного розвитку. Тому ми концептуально розглядаємо її як ідеологічну основу побудови регіонального інноваційного кластера агропродовольчого спрямування, який об'єднуватиме всіх бажаючих цього суб'єктів цієї галузі і дотичних до неї для втілення головної ринкової мети – підвищення конкурентоспроможності на засадах сталого розвитку.

Таблиця 1

Категорії і поняття формації кластерної моделі інноваційного розвитку агропромислового виробництва

Категорія	Характеристики змісту визначення	Автор
Кластер	Зосередження в географічному регіоні взаємозалежних підприємств та установ у границях певної області [1]. Включає: постачальників спеціального оснащення, нових технологій, послуг, інфраструктури, сировини, додаткових продуктів; органи влади, університети, центри стандартизації, торговельні асоціації, тощо [1, с. 26]. Сукупність географічно близьких взаємозв'язаних компаній, організацій, які діють у споріднених галузях, конкуруючи, але ведучи спільну роботу зі взаємного підвищення конкурентоспроможності [2, с. 258].	М. Портер, М. Войнаренко
Модель	Прообраз об'єкта, представлення реально існуючого або уявного об'єкта в абстрактному представленні його властивостей	Довідкова література
Економічна модель	Система взаємозв'язків між економічними змінними. Абстрактно-інформаційний опис реального стану та перспектив розвитку системи взаємозв'язків, що становлять каркас економіки на певному рівні (мікро-, макро-, мезо-, глобальний), за допомогою вербальних (словесних) чи логіко-математичних (або їх поєднання) методів вираження [3]	О. Соскін
Інноваційна модель	Сукупність організаційно-економічних орієнтирів розвитку науково-технологічної сфери у взаємозв'язку з виробництвом, яка зорієнтована на: прірізку ВВП за рахунок виробництва-реалізації наукомісткої продукції та послуг; підвищення конкурентоспроможності економіки [4], суб'єктів господарювання і товарів (авт.); спосіб модернізації суспільно-економічних відносин [5]	М. Шарко, О. Шпикуляк
Агропромислове виробництво	Система відносин із виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки з метою забезпечення ефективного задоволення продовольчої, економічної, енергетичної безпеки, а також створення додаткового продукту (авт.)	Автор статті
«Зелена економіка»	Модель розвитку агропромислового виробництва і сільських територій, заснована на принципах сталості господарювання, відновлюваності ресурсів, пріоритетах екологічності, біоефективності тощо (авт.). Економіка, яка підвищує добробут людей і забезпечує соціальну справедливість, а також істотно знижує ризики для довкілля [6]	Я. Квач, К. Фірсова, О. Борисов

Джерело: сформовано автором на основі [1–6]

Таблиця 2

Категорії і поняття формації кластерної моделі інноваційного розвитку агропромислового виробництва

Кластеризації	Принципи	
	Інноваційного розвитку	«Зеленої економіки»
Географічної локалізації, мережевої конструкції системи позиціонування учасників; системності, комплексності, оптимальності, ефективності; оптимуму різноманіття; взаємодоповнюваності; кооперації; свободи виходу (входу); автономії прийняття управлінських рішень; безперешкодного рівно конкурентного доступу до знань та інновацій; інноваційності та синергізму [7, 8]; консолідації ресурсів на засадах платності; відкритості і демократичності	Динамічності, адаптивності, самоорганізації, саморозвитку, науковості, всебічної інтелектуалізації, загальнодоступності знань, комплексності, інвестиційно-інноваційної привабливості, гнучкості, раціональності економічної поведінки, наукової обґрунтованості ризику, підприємливості, професіонального прийняття управлінських рішень	Нульові викиди вуглецю; безвідходне виробництво; сталий розвиток транспорту; екологічно чисті матеріали; стале харчування; стале управління водними ресурсами; захист та відновлення існуючого біорізноманіття; відродження місцевої культури і збереження спадщини; створення сильної місцевої економіки та забезпечення справедливої міжнародної торгівлі; зміцнення здоров'я і забезпечення благополуччя населення [11; 12]; орієнтація на забезпечення сталого розвитку; рівність і справедливість і в межах одного покоління, і між поколіннями; обережність щодо потенційних впливів на суспільство і навколишнє середовище; адекватний облік природного та соціального капіталу; стале й ефективне використання ресурсів, споживання і виробництва; викорінення бідності і підвищення конкурентоспроможності економіки [12; 13]

Джерело: сформовано автором на основі [7–13]

По суті, сама «зелена економіка» є функціональним представленням інноваційної моделі, формалізованої у вигляді кластера.

Для більш глибокого обґрунтування концептуальних положень змістовної характеристики запропонованої моделі необхідно наголосити на необхідності практичного дотримання принципів: кластеризації, інноваційного розвитку, «зеленої економіки» (табл. 2).

Дотримання принципів повинно бути комплексним, тобто таким, що враховує принципи кластеризації, інноваційного розвитку і «зеленої економіки», лише тоді агропромислове виробництво (у нашому випадку – Миколаївській області) дійсно буде спроможним розвиватися за втілення запропонованої моделі.

Кластерна модель інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону на засадах «зеленої економіки», яку ми концептуально представляємо в проекції Миколаївської області – це дійсно інноваційна модель, особливо на теренах України, адже зазвичай про новачки говорить наука, а практичного втілення вони не набувають. Через наявність фундаментальних інституційних проблем у формуванні інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва регіону в запропонованих контурах кластера й «зеленої економіки» бажано реалізувати концепцію «керованої» дифузії інновацій, тобто впроваджувати вже відомі у світі інновації, тим самим прискорюючи набуття сталості в агрожиттєдіяльності. Це реальний шлях модернізації всієї системи агропромислового виробництва, він, на нашу думку, найбільш короткий в часі і найефективніший організаційно-економічно.

У практичному плані модернізації найбільш прийнятними видами економічної діяльності, альтернативними агровиробництву, є такі як: альтернативна (відновлювана) енергетика, насамперед біоенергетика; зелений туризм; «зелені» продовольчі продукти – виробництво екологічно чистого продовольства тощо. Принципи організації такого інноваційного виробництва через створення запропонованої моделі регіонального кластера вже давно відомі, потрібно лише правильно їх «накласти» на наявну ресурсну базу. Таким чином, сьогодні слід робити ставку на багатofункціональність галузі шляхом поєднання сільськогосподарських видів діяльності з дотичними до них у контексті інноваційної моделі сталого розвитку, яка вирішуватиме не тільки економічні, а й соціальні проблеми регіонального сільського розвитку.

Висновки. Засади, пріоритети, закріплені принципами «зеленої економіки», за їх адекватного втілення, зокрема в конструктивному плані формування кластера, забезпечать сталість, конкурентоспроможність, широкопланове задоволення потреб соціуму (індивіда). Щодо агропромислового виробництва, то в цьому вбачаємо безумовний ефект і необхідність запровадження концепції сталого розвитку. Наприклад, якщо взяти за модель визначення М. Портера [2], то для створення ефективного, функціонального агропромислового кластера на базі Миколаївської області є всі необхідні можливості. А саме: ресурсно-підприємницький складник (підприємства з виробництва сільськогосподарської продукції та її переробки); інфраструктурний (підприємства зі зберігання й підтримки експорту агропродовольчої продукції); науково-інноваційний (установи наукового забезпечення і впровадження агроінновацій); освітньо-навчальний (заклади освіти різних рівнів підготовки фахівців аграрного спрямування); спеціалізовані державні інституції (уповноважені органи з контролю-координації розвитку агрогосподарського процесу й взаємодії з елементами ринкового механізму). У цілому інноваційна модель повинна втілюватися в конкретних агроінноваційних проектах для сприяння системному залученню інвестицій, самі ж ці проекти можуть бути кластеризовані в регіональному вимірі та спрямовані на реалізацію пріоритетів «зеленої економіки». Кластерна модель є пріоритетною, адже вона забезпечує ефективність впровадження, поширення інновацій шляхом здійснення «керованої» дифузії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Войнарченко М.П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М.П. Войнарченко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій : матеріали конф. (1–2 листоп. 2001 р.). – К. : Спілка економістів України, 2001. – С. 25–33.
2. Портер М. Конкуренція / М. Портер; пер. с англ. – М. : Вільямс, 2005. – 608 с.
3. Соскін О.І. Теоретико-методологічні аспекти аналізу національної економічної моделі / О.І. Соскін // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 3. – С. 35–46.
4. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України: основні пріоритети розвитку / М.М. Шарко // Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 25–30.

5. Шпикуляк О.Г. Розвиток інститутів інноваційної діяльності в аграрній сфері: теоретичний аспект / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2012. – № 5. – С. 131–138.
6. Квач Я.П. «Зелена економіка»: можливості для України / Я.П. Квач, К.В. Фірсова, О.Г. Борисов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 52–56 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/6-2015/12.pdf>.
7. Шумська Г.М. Принципи функціонування кластерів у регіональній економіці України / Г.М. Шумська // Економічний простір. – 2011. – № 48/2. – С. 68–73.
8. Терешин Е.М. Система принципів створення, функціонування, розвитку і управління в кластерних образованиях / Е.М. Терешин, В.М. Володин // Экономические науки. – 2010. – № 6(67). – С. 197–199.
9. Шпикуляк О.Г. Організаційні форми і методи інноваційної діяльності у розвитку аграрної сфери економіки / О.Г. Шпикуляк [та ін.] // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 119–124.
10. Шибанін В.С. Наукове забезпечення інноваційного розвитку АПК як пріоритетний напрям діяльності аграрного університету / В.С. Шибанін // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 19–25.
11. Well-being and the Environment / The New Economics Foundation, new economics foundation. – London, 2005. – 12 p.
12. Чмир О.С. «Зелена» економіка: сутність, цілі та базові принципи / О.С. Чмир, Н.П. Захаркевич // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – № 3. – С. 54–62 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_3_11.
13. «Зелёная» экономика: обзор оценок окружающей среды Европы / ЕАОС. – Копенгаген, 2011. – 213 с.
14. Карапетян Е. Модернізація типології промислових кластерів / Е. Карапетян // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2(5) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11keetpk.pdf>.
15. Кропивко М.Ф. Концептуальний підхід до кластерної організації та управління розвитком агропромислового виробництва / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 3–13.
16. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці / С.І. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
17. Войнаренко М.П. Кластери в інституційній економіці : [монографія] / М.П. Войнаренко. – Хмельницький : Тріада-М, 2011. – 502 с.
18. Зубець М.В. Кластерний підхід інтеграції та інноваційно-інвестиційного розвитку АПК / М.В. Зубець, С.А. Володін // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 11. – С. 5–8.
19. Дацій О.І. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації : [монографія] / О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 368 с.
20. Тищенко О.П. Державна кластерна політика в контексті формування інноваційної моделі розвитку національної економіки / О.П. Тищенко, С.А. Заніздра // Бізнес Інформ. – 2014. – № 8. – С. 34–39 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_8_6.
21. Шпикуляк О.Г. Наукове забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери // О.Г. Шпикуляк, М.І. Грицаєнко / Бізнес-Інформ. – 2016. – № 4. – С. 143–149.
22. Шпикуляк О.Г. Інноваційна діяльність у механізмі стимулювання агропромислового виробництва / О.Г. Шпикуляк, Г.Ф. Мазур // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 4(28). – С. 73–77.